

ІСТОРИЧНІ НАУКИ

УДК 94:323(477.87)''1980/1990''
DOI: 10.15587/2313-8416.2015.54037

РОЛЬ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ФОРМУВАННІ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА НА ЗАКАРПАТТІ У 80–90-ТІ РОКИ ХХ СТОЛІТТЯ

© М. М. Басараб

У науковій статті досліджуються особливості становлення громадянського суспільства на Закарпатті у контексті розбудови системи неформальних організацій кінця 80-х – початку 90-х років минулого століття. Аналізуються умови створення й основні напрямки діяльності перших громадських організацій, роль провідних діячів краю у розбудові нових суспільних відносин. Узагальнено охарактеризовано суспільно-політичні умови тогочасності

Ключові слова: Закарпаття, громадські організації, дисидентський рух, товариства, статuti, національна свідомість, лібералізація

The scientific article investigates the peculiarities of the formation of the civil society in Transcarpathian through the development of the system of the community social organizations at the end of 1980s and the beginning of 1990s in the 20th century. The conditions of the creation and the main activity directions of the informal organizations and the leaders' role in the new relationships are analyzed. The social-political conditions of that period are commonly characterized

Keywords: Transcarpathian, community social organizations, civic movement, societies, statutes, national consciousness, liberalization

1. Вступ

Актуальність дослідження пов'язана з аналізом функціонування та розвитку громадських організацій Закарпаття упродовж кінця 80-х – початку 90-х років ХХ століття. Серед них досліджуються ті, котрі відіграли роль руйнівника державності тоталітарного й авторитарного типу, зробили найбільший внесок в становлення незалежної України й сприяли реалізації її державотворчих засад.

2. Аналіз літературних даних та постановка проблеми

Серед академічних видань, які ми використували для дослідження, перш за все слід звернути увагу на науковий аналіз тогочасних процесів авторами багатотомної «Політичної історії України. ХХ століття». Найбільший інтерес викликали зміщені у шостому томі розділи «Нове мислення» (О. Д. Бойко, В. М. Литвин) [1], «Від республіки до держави» (О. В. Гарань, Л. Є. Шкляр, В. М. Литвин) [2], «Державотворення» (Л. С. Тупчієнко) [3].

Можемо також відзначити О. Д. Бойко, котрий досліджував суспільно-політичні трансформації в Україні на зламі 80–90-х років ХХ століття [4], І. Б. Кривзіну, яка вивчала й аналізувала Гельсінський рух та його вплив на тогочасні події [5], а також

О. А. Шеновську, котра розкрила діяльність НРУ з розробки національної програми та практичного її втілення в процесі державотворення України [6].

У контексті розкриття впливу громадських організацій на становлення громадянського суспільства кінця 80-х – початку 90-х років минулого століття на Закарпатті відзначимо дослідження М. М. Басараба, М. Ю. Токара [7], Г. В. Касьянова [8], М. П. Зана [9].

3. Ціль та задачі дослідження

Метою статті є дослідити передумови, які сприяли формуванню неформальних організацій в Україні та на Закарпатті, широкий спектр загально-суспільних інтересів та потреб. Зробити аналіз трансформації суспільно-політичного життя, зміни світоглядного та ментального аспектів буття українського народу. Визначити специфіку діяльності різного роду об'єднань, діяльність яких сприяла пробудженню широких верств населення й готовності до різнопланової протидії владним інститутам.

4. Проблеми становлення громадянського суспільства на Закарпатті у часи руйнації тоталітарного режиму на теренах СРСР

Суспільно-політичні процеси, які розпочалися на теренах СРСР у середині 80-х років ХХ століття

були пов'язані з бажанням частини керівництва КПРС на чолі з М. Горбачовим провести демократичні перетворення в державі. Реформування громадського життя сприяло трансформації національної свідомості українців, пошуку істини, свободи, людських цінностей, збереженню історичних пам'яток, відродженню культурної спадщини. Цей період відомий в історії як доба перебудови. «Перебудова – теоретично-політична програма реформування командно-адміністративної та соціальної системи СРСР. Метою перебудови був перехід до демократичного соціалізму та ринкової економіки. Основи концепції перебудови було сформульовано на квітневому Пленумі КПРС 1985 р., на якому Генеральний секретар ЦК КПРС М. Горбачов уперше заявив про необхідність перебудови господарського механізму країни, запровадження досягнень науково-технічного прогресу, про важливість для кожного громадянина перелаштуватися та змінити власний стиль мислення. Гасло «Перебудову почни з себе» стало надзвичайно популярним [10]. Хоча основною причиною цих трансформаційних процесів на думку багатьох дослідників цього періоду, учасників національно-визвольних змагань було те, що у «1980-х роках тоталітарний Радянський Союз став відчутно програвати демократичному Заходу в усіх сферах державного буття, зокрема в економічному розвитку та в економічних перегонах, і тому мусив вдатися до спроби внутрішньої демократизації під назвою «перебудова» [11].

Цей процес сприяв загостренню екологічних, міжконфесійних проблем, вирішення яких приводило до поступового формування громадянського суспільства, творення неформальних громадських організацій, товариств і спілок. Починаючи з середини 80-х років ХХ століття неформальний рух у СРСР стає масовим. Величезний пласт масовості неформального руху був задіяний і в Україні. За даними вітчизняних учених, уже в червні 1989 року тут діяло понад 47 тисяч неформальних самодіяльних об'єднань [10].

Сьогодні в Україні відбувається активний процес становлення громадянського суспільства, в якому зареєстровано різні за напрямками роботи та цілями громадські організації: громадсько-політичні, національно-культурні, просвітницькі тощо. Але в часи тоталітарного режиму, формування незалежного від влади громадсько-політичних організацій було надскладним завданням. Тільки внаслідок кризи командно-адміністративної системи розпочався поступовий рух у напрямі лібералізації соціально-політичного життя, демократизації відносин у суспільстві. Першим неформальним організаціям були притаманні такі характерні риси та особливості: стихійний процес створення, розбудова структур «знизу» під впливом народної ініціативи, об'єднання громадян на основі спільних інтересів та особистих стосунків, відсутність на початковому етапі чіткої тактичної програми у досягненні статутних завдань.

На території УРСР у той час виникають неформальні організації, які з різних причин не мали офіційної реєстрації в органах державної влади, створювалися з народної ініціативи і суттєво впливали на

суспільно-політичний розвиток, маючи значну підтримку серед населення.

У 1987–1989 роках на волю достроково були випущені чимало учасників дисидентського руху, політв'язнів, які, повернувшись зі заслання, активно включилися до боротьби з існуючою системою. «Дисидентський рух в Україні став невід'ємною частиною загальнонародської боротьби за дотримання прав та свобод. Він виник на ґрунті національно-визвольного руху та опозиційного комуністичній ідеології інакодумства, поставленого тоталітарною державою поза законом, із суспільної необхідності захищати права людини від постійних порушень їх із боку держави – у соціально-економічній, національно-культурній, релігійній сферах» [10].

У цей час саме дисиденти почали засновувати громадські організації, до участі в яких залучалися переважно представники інтелігенції, тієї соціальної групи, яка особливо гостро відчувала тиск тоталітарної системи, постійні порушення прав та свобод особистості. У зазначеному контексті дослідження соціального складу середовища інакодумців показало абсолютне переважання представників творчої інтелігенції, значною була також і частка технічної інтелігенції, траплялись вихідці з робітничого класу, пенсіонери, священнослужителі. Характерним моментом є те, що практично не було зафіксовано участі у дисидентському русі представників селянства [8].

У 1987 році у Києві засновується громадське об'єднання культурологічного спрямування під назвою «Український культурологічний клуб», а восени у Львові починають діяти Молодіжний політичний дискусійний клуб, Українська асоціація незалежної творчої інтелігенції та «Товариство Лева» [11].

Але діяльність громадських організацій, товариств у переважній більшості носила просвітницький характер, і була вузько направлена на вирішення певних статутних чи програмних завдань того чи іншого об'єднання. Для подолання тоталітарної системи необхідно було створити опозиційну політичну силу, яка б об'єднала різноманітні громадські рухи. І такою організацією стала Українська Гельсинська Спілка (УГС). «Її засновниками стали В'ячеслав Чорновіл, Михайло і Богдан Горині – співавтори «Декларації принципів УГС», програмного документа організації. Про створення УГС було заявлено 7 липня 1988 року на багатотисячному мітингу, що відбувся біля пам'ятника Іванові Франку у Львові. Ця дата і вважається днем заснування УГС» [11].

Із перших днів заснування члени спілки намагалися донести зміст «Декларації» до представників усіх регіонів України. Не стояли осторонь і представники демократичних сил Закарпаття, які традиційно мали добрі стосунки з галицькою інтелігенцією.

Перша обласна конференція УГС відбулася на Закарпатті 4 жовтня 1988 року, на якій обрали раду товариства на чолі з Олександром Оросом, заступником голови Павлом Камповом, секретарем Іваном Сербінін та Петром Кучером [11].

Ще у 60-х роках минулого століття до дисидентського руху залучився один із лідерів новітнього

відродження громадсько-політичної думки краю Петро Скунець, котрий популяризував працю Івана Дзюби «Інтернаціоналізм чи русифікація», підтримував контакти з іншими діячами опору.

Саме Петро Миколайович і очолив у 1989 році ініціативну групу, а згодом – організаційний комітет з проведення Закарпатської обласної установчої конференції Народного Руху України за перебудову. До складу оргкомітету увійшли відомі особистості, серед яких письменники Іван Чендей, Фелікс Кривін, Василь Басараб, науковці Йосип Баглай, Михайло Бедей, Борис Галас, Федір Сас, Степан Пойда інші авторитетні жителі краю.

Значних гонінь та переслідувань зазнали діячі-дисиденти, до яких можемо віднести Юрія Бадзя, Павла Кампова, Олександра Ороса, Юрія Цьому, Івана Станіслава, Василя і Галину Берец, Василя Кушнаря, Юрія Чорі, Івана Мирона, Василя і Андрія Скрипків, Віктора, Івана і Миколу Попадичів, Олексу і Марію Павлюків, Михайла Коперльоса, Юрія Бердаря, Миколу Бондаря, Йосипа Терелю та багатьох інших. Багато хто з них поплатився за вільнодумство, відкрити критику пануючої тоді ідеології, пропонував альтернативні шляхи суспільно-політичного розвитку, поширював підпільну й офіційно заборонену літературу, відмовлявся співпрацювати з каральними чи партійними органами або ж просто «занадто» відстоював українську національну ідею.

Незважаючи на офіційну заборону діяльності Греко-Католицької Церкви священнослужителі, котрі не визнавали ліквідації унії, продовжували підпільно проводити душпастирську роботу. За незалежними оцінками, тільки в 70-х роках минулого століття в Закарпатті проживали понад сотні священників, які підтримували зв'язок з уніатськими осередками за кордоном. Серед них Є. Попович, Ю. Желтвай, О. Марина, С. Гафич, І. Карпинець, М. Левкулич, А. Мондик, В. Микуляк і багато інших [7].

Створення громадських організацій і об'єднань в Закарпатській області було зумовлено історико-політичними традиціями, ідеологічним протистоянням у суспільстві, формуванням демократичних відносин і плюралізму, активізацією громадсько-політичного життя населення, господарським зубожінням, відродженням культурно-духовних цінностей, захистом навколишнього середовища й вирішенням екологічних проблем, потягом до державотворення незалежної України [7].

Поряд із діяльністю обласних організацій, Української Гельсінської Спілки (УГС), Народного Руху України за перебудову, Товариства української мови ім. Тараса Шевченка (ТУМ), історико-просвітнього товариства «Меморіал», екологічного громадського об'єднання «Зелений світ» на теренах Закарпаття активно працюють регіональні товариства, такі як: культурно-освітнє товариство «Просвіта», Краєзнавче об'єднання ім. О. Митрака та ін. Членство у зазначених організаціях було не фіксованим, і одна й та ж людина могла перебувати членом кількох організацій.

Саме ці товариства наприкінці 80-х років минулого століття стали координаційним центром не

лише для досягнення економічних, політичних, соціальних прав та свобод, захисту навколишнього середовища, а й осередком згуртування громадян у боротьбі за незалежність Української держави.

Слід відзначити, що характерною рисою цього процесу була швидка політизація формально неpolітичних громадських організацій. Але спільною рисою можна назвати й ідеологічну інтеграцію. Саме цей ідеологічний чинник давав можливість закарпатським громадським організаціям протистояти спробам за допомогою владних інституцій реанімувати сепаратистські настрої в краї, маскуючи їх під вільну економічну зону, «політичне русинство» й автономні територіальні одиниці.

У контексті зазначеного, пріоритетними напрямками діяльності згаданих товариств було все ж таки проведення масових усвідомлюючих акцій, відродження національно-культурного потенціалу українців Закарпаття, повернення із забуття імен багатьох національно-патріотичних історичних постатей, відновлення народних традицій. На цьому фоні логічним виглядає позиція провідників культурно-просвітніх організацій, котрі закликали до збереження історико-культурної спадщини закарпатців і на відповідній основі формування нових умов національно-культурного життя громадян [7].

Надзвичайно важливим моментом у становленні протесаного руху на Закарпатті був той факт, що історія краю ХХ століття – це історія боротьби закарпатців за становлення української державності. Важливими етапами державотворення були події Гуцульської Республіки та проголошення возз'єднання з Україною на Хустському з'їзді 1919 року, проголошення незалежної Карпатської України у березні 1939 року, Закарпатської України 1944–1946 років, самовіддана боротьба «шестидесятників» із комуністською ідеологією. Активні учасники тих історичних змагань за долю України, члени товариства «Просвіта», яке діяло на Закарпатті у 20-30-ті роки ХХ століття, одним з керівників якого був президент Карпатської України Августин Волошин, такі як Федір Сас, Микола Бандусяк, Ганна Божук долучилися до формування демократичних громадських інституцій, відродження традицій національно-патріотичного руху. Ця діяльність була важливою в контексті здійснення важливих суспільних перетворень.

Основними формами роботи згаданих вище товариств на теренах Закарпаття у той час були організація та проведення різноманітних усвідомлюючих заходів (наукових конференцій, семінарів) та акцій протесту (мітингів, пікетів, народних зібрань (віче), походів). За даними істориків, упродовж лише 1990 року в Закарпатській області відбулося понад 40 мітингів [9].

Основні напрями діяльності перших громадських організацій були наступними:

- робота з відродження історичних традицій та культурних надбань рідного краю. Зокрема повернення у повернення у громадську власність майна товариства «Просвіта»;

- захист довкілля та екологічна безпека Закарпаття. Особливо в контексті заборони будівництва Пістрівської радіолокаційної станції;

– боротьба проти «автономії краю», яку, намагаючись внести розкол у суспільстві, різними засобами впроваджували представники керівної комуністичної партії;

– впровадження української мови в усіх сферах суспільного та господарського життя й визнання її державною;

– відродження греко-католицької та автокефальної православної церков.

Така цілеспрямована робота громадських організацій в області підтримувала устої політичної системи, тоталітарного режиму, який до цього часу грубо порушував права людини і був монополістом на владу та формування шляхів розвитку держави. Комуністична ідеологія в умовах конкурентної боротьби втрачала прихильників і показала свою безпомічність у протистоянні з громадянським суспільством.

Таким чином, в умовах формування демократичного суспільства, під час становлення незалежності України, на її території почався масовий процес створення громадських організацій, не остання роль серед яких відводилася національно-культурним товариствам. Представники будь-якої національної меншини отримали вільне право створювати відповідні громадські інститути для задоволення власних національно-культурних, духовно-релігійних, освітньо-виховних потреб. Аналогічні процеси відбувалися й у найзахіднішому регіоні республіки – Закарпатській області. Як і на території всієї України, тут так само розпочали свою діяльність неформальні громадські організації, щоправда вони мали свої особливості й специфічні умови розвитку.

5. Результати дослідження

Роль і місце громадських організацій в державотворчому процесі новітньої історії краю та всієї країни є надзвичайно знаковими, оскільки через відродження національних традицій, історії, культури, поновлення віри у власні сили вони спромоглися поставити найголовніше завдання тогочасності в пріоритетну площину – народ сам вправі боротися і відстоювати свої суспільно-політичні цінності.

6. Висновки

Громадянське суспільство – це суспільство вільних людей, у якому держава забезпечує їхні основні права та свободи. Специфіка становлення таких взаємовідносин у посттоталітарних країнах виявляється у поєднанні традиційних та інноваційних процесів, пов'язаних з демократизацією суспільного життя.

7. Перспективи

Перспективи подальших розвідок у цьому напрямі пов'язані з науковим осмисленням процесів виникнення, розвитку та функціонування громадських організацій як чинника становлення громадянського суспільства в Україні, де одночасно відбуваються процеси побудови демократичної, соціальної, правової держави та громадянського суспільства.

Література

- Бойко, О. Д. Нове мислення. Т. 6 [Текст] / О. Д. Бойко, В. М. Литвин. – Політична історія України. XX століття: У 6-ти т. – К.: Генеза, 2003. – С. 321–440.
- Гарань, О. В. Від республіки до держави [Текст] / О. В. Гарань, Л. С. Шкляр, В. М. Литвин // Політична історія України. XX століття: У 6-ти т. Т. 6. – К.: Генеза, 2003. – С. 441–520.
- Тупчієнко, Л. С. Державотворення [Текст] / Л. С. Тупчієнко // Політична історія України. XX століття: У 6-ти т. Т. 6. – К.: Генеза, 2003. – С. 521–538.
- Бойко, О. Д. Україна у 1985–1991 рр.: Основні тенденції суспільно-політичного розвитку [Текст] / О. Д. Бойко. – К., 2002. – 306 с.
- Кривзіна, І. Б. Гельсінський рух і його вплив на національно-політичні процеси в Україні (1976 – поч. 90-х років) [Текст]: автор. дис. ... канд. істор. наук / І. Б. Кривзіна. – Одеса, 2001. – 18 с.
- Шановська, О. А. Діяльність Народного Руху України з розробки національної програми та практичного втілення її в процесі державотворення (1989 – 1996 рр.) [Текст]: автор. дис. ... канд. істор. наук / О. А. Шановська. – Одеса, 2003. – 20 с.
- Басараб, М. Громадські організації Закарпаття у боротьбі за державність України (кінець 80-х – початок 90-х років XX століття) [Текст] / М. Басараб, М. Толкар. – Ужгород: Видавництво «Карпати», 2009. – 336 с.
- Касьянов, Г. В. Незгідні: українська інтелігенція в русі опору 60–80 років [Текст] / Г. В. Касьянов. – К.: Світ, 1992. – 300 с.
- Зан, М. Орієнтувальний матеріал членам і кандидатам в члени обкому Компартії України [Текст] / М. Зан // Carpatica-Carpatika: Історія і культура Карпат (До десятиріччя утворення НДІ карпатознавства). – 2002. – Вип. 19. – С. 177–192.
- Зінкевич, О. Рух опору в Україні 1960–1990. Енциклопедичний словник. Друге видання [Текст] / О. Зінкевич. – Київ: Смолоскип, 2012. – С. 896.
- Горинь, Б. Українська Гельсінська спілка (1988–1990) у світлинах і документах [Текст] / Б. Горинь, В. Овсієнко, О. Качук, О. Шевченко. – Київ: Смолоскип, 2009. – 224 с.

References

- Bojko, O. D., Lytvyn, V. M. (2003). «Nove myslennia». Vol. 6. Politychna istoriya Ukrayiny. XX stolittia: U 6-ty t. Kyiv: Geneza, 321–440.
- Garan', O. V. (2003). Vid respubliky do derzhavy. Vol. 6. Politychna istoriya Ukrayiny. XX stolittia: U 6-ty t. Kyiv: Geneza, 441–520.
- Tupchiyenko L.S. Derzhavotvorenia. Vol. 6. Politychna istoriya Ukrayiny. XX stolittia: U 6-ty t. Kyiv: Geneza, 521–538.
- Bojko O. D. (2002). Ukrayina u 1985–1991 rokah: Osnovni tendentsiyi suspil'no-politystnogo rozvytku. Kyiv, 306.
- Kryvzina, I. B. (2001). Gel'sins'kyj ruh i jogo vplyv na natsional'no-polityctni protesty v Ukrayini (1976 – poch. 90-h rokiv). Odesa, 18.
- Shanovs'ka, O. A. (2003). Dijal'nist' Narodnogo Ruhу Ukrayiny z rozrobky nstional'noji prohramy ta praktyznogo vtilennya jiji v prostesi derzhavotvorennya (1989–1996). Odesa, 20.
- Basarab, M., Tokar, M. (2009). Gromads'ki organizastiyi Zakarpattja u borot'bi za derzhavnist' Ukrayiny (kinest' 80-h – pochatok 90-h rokiv XX stolittia) Uzhgorod: Karpaty, 336.
- Kas'janov, G. V. (1992). Nezgidni: ukrayins'ka inteligenstija v rusi oporu 60–80 rokiv. Kyiv: Svit, 300.
- Zan, M. (2002). Oriientual'nyj material chlenam i kandydatam v chleny obkomu Kompartiji Ukrayiny. Carpatica:

Istoriya i kul'tura Karpat (Do desyatyrichchya utvorenniya NDI karpatoznavstva). Uzhgorod, 19, 177–192.

10. Zinkevych, O. (2012). Ruh oporu v Ukrainy 1960–1990. Entsyklopedychnyy slovnyk. Kyiv: Smoloskyp, 896.

11. Goryn', B., Ovsijenko, V., Tkachuk, O., Shevchenko, O. Ukrainy's'ka Gel'sins'ka spilka (1988–1990) u svitlynash i dokumentash. Kyiv: Smoloskyp, 224.

Рекомендовано до публікації д-р істор. наук, професор Мандрик І. О.
Дата надходження рукопису 23.10.2015

Басараб Михайло Михайлович, кандидат історичних наук, доцент, кафедра суспільно-гуманітарної та етико-естетичної освіти, Закарпатський інститут післядипломної педагогічної освіти, вул. Волошина, 35, м. Ужгород, Україна, 88000
E-mail: basarabmm@ukr.net

УДК 930.9.943.7.086

DOI: 10.15587/2313-8416.2015.54080

ПРОБЛЕМИ ІНТЕГРАЦІЇ, ВИХОВАННЯ ТА ДУХОВНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ У ГРОМАДЯНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ НА ПРИКЛАДІ РОМСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ МЕНШИНИ ДРУГОЇ ПОЛ. XX – ПОЧ. XXI ст.

© Н. Б. Малець

У статті розглядаються чисельні проблеми, що нагромадилися у ромській національній меншині на Закарпатті на рубежі XX–XXI ст. У час становлення багатуукладної економіки владні структури, громадськість України мають допомогти самотньому ромському етносу міцно стати на ноги, відродитися, знайти в суспільстві своє гідне місце

Ключові слова: етнос, роми, етнополітичні, процеси, інтеграція, соціум, національна, меншина, виховання, громадськість

The article discusses numerous problems in the roma national minority in Transcarpathia around the turn of the XX–XXI centuries. At the time of the formation of the multi-structural economy, the public authorities of Ukraine have to help roma ethnos to become firmly on its feet, reborn, find their rightful place in society

Keywords: ethnos, roma, ethnopolitical, process, integration, society, national, minority, education, public

1. Вступ

Роми на Закарпатті – п'ятий за чисельністю народ Закарпатської області. За даними перепису населення 2001 року їх налічувалося 14 тис. (1,1 % населення області), що становило майже 30 % циганського населення України. За неофіційними оцінками закарпатських експертів їх кількість на Закарпатті може сягати 40–50 тис. (3,2–4,0 % населення). Основним місцем проживання закарпатських ромів є рівнинні райони області (Берегівський, Мукачівський, Ужгородський, Виноградівський).

Згідно з даними перепису 2001 р. на території Закарпатської області мешкало 14 тис. ромів за національністю. Проте реальна їх чисельність є вищою, оскільки значна частина ромів вказує українську або угорську національність.

Так, соціально-демографічне обстеження умов життєдіяльності ромів Закарпаття, проведене на початку 1990-х років, виявило їх фактичну чисельність у понад 20 тис. осіб, або 1,6 % населення області, що майже на 8 тис. більше ніж за даними перепису 1989 р. За даними подворових медичних обходів, чисельність ромського населення Закарпаття на початку 2012 року оцінювалася у 39 270 осіб, або 3,1 % населення області.

2. Аналіз літературних даних та постановка проблеми

За даними перепису 2001 року, з 14004 ромів області, більше 79 % проживали у містах і районах Ужгородському, Берегівському та Мукачівському. Зокрема у м. Ужгород і районі – 4727 (33,8 % загальної чисельності в області), у м. Берегове і районі – 3906 (27,9 %), у м. Мукачеве та районі – 2444 (17,5 %).

За даними перепису 1989 р. у містах та селищах проживали 7 551 з 12 131 ромів Закарпатської області, або 62,2 %. За 1989–2001 рр. чисельність міських циган в області зменшилася на 5,3 %, тоді як кількість сільських збільшилася на 49,7 %. у 2001 р. у містах мешкали 7149 з 14004 ромів області (51,0 %), найбільше – в Ужгороді (1705), Берегові (1695) та Мукачевому (1130).

Про етносоціальні та етнокультурні процеси ромів на Закарпатті другої половини XX – поч. XXI ст. знаходимо інформацію в працях: Адам А. Е., Навроцька Е. М. Цыгане Закарпаття в посттоталитарний період (по материалам периодической областной прессы) [1], Євтух В. Етносоціальні процеси в Україні. Можливості наукових інтерпретацій [2], Ємець Г., Мигович І. Цигани на Закарпатті: проблеми